

Országos Könyvtári Platform

A nemzeti könyvtár és a központi szolgáltatások informatikai megújításának programja

RÁCZ Ágnes

2017. október–november folyamán e cikk szerzője több bemutató előadást tartott az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztésének középpontjában álló, új könyvtár-automatizálási rendszerrel kapcsolatos elképzelésekről:

- 2017. október 4-én az ELTE Könyvtára által rendezett „Paradigmaváltás a könyvtárügyben?” c. szakmai rendezvényen,
- 2017. október 19-én a tudományos és szakkönyvtárak, valamint az egyetemi könyvtárak képviselőivel tartott „beszélgetésen”,
- 2017. november 6-án az OSZK munkatársai számára szervezett beszámoló értekezleten,
- 2017. november 14-én a megyei hatókörű városi könyvtárak számára tartott szakmai napon.

A bemutatókon elhangzottak egybeszerkesztésével keletkezett ez az írás, pontosabban az ELTE-rendezvényen tartott előadás szövegét¹ egészíti ki néhány, a többi bemutatóon elhangzott gondolat. Címét az október 4-i előadástól kölcsönöztem. (R. A.)

Bevezetés

Mint ismeretes, 2016. november 8-án jelent meg az a kormányhatározat, amely – reméljük, az első szakaszra elégséges – forrást biztosított az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztéséhez. Közel 10 milliárd forint költségvetési támogatásról van szó (9 995 400 000 Ft), amelynek a felhasználására a határozat a partnereket

is kijelölte: az OSZK-t a fejlesztések megvalósításában a KIFÜ (Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség) segíti. A támogatás nagy része (7 750 400 000 Ft) a KIFÜ kezelésében van, és beruházásra (azaz hardver- és szoftverbeszerzésre), valamint szolgáltatásvásárlásra szolgáló dologi költség, és valamivel több mint kétmilliárd kétszázmillió (2 245 000 000 Ft) jut az OSZK-ra a szakmai tervek

előkészítésére és megvalósítására (ebben a személyi költségek mellett zömmel szolgáltatásvásárlás és majdani üzemeltetési költségek vannak).

Az OKR-nek (Országos Könyvtári Rendszer) elnevezett projekt több témából épül fel, ezek

- *az infrastruktúra fejlesztése*: a számítógéppark teljes cseréje, beleértve a PC-ket, a szervereket, a nyomtatókat, a beléptető rendszer korszerűsítését és hasonlókat;
- *a könyvtárszakmai rendszer megvalósítása*: az új könyvtári platform beszerzése, a nemzeti könyvtári és központi szolgáltatások megújítása, a digitális könyvtárak, illetve digitálisobjektumkezelés megújítása, az elektronikus dokumentumok hosszú távú megőrzésének biztosítása, s ehhez a hardver- és szoftverkörnyezet kialakítása, webaratási pilot program², RFID dokumentumazonosító rendszer bevezetése az OSZK-ban, és nem utolsósorban az adatkonszolidáció, benne az adattisztítás és a költöztetendő adatbázisok konvertálása;
- *nagykapacitású digitalizáló műhely kialakítása*;³
- *kiemelt tartalomfejlesztések*: ezek „tudástár”-nak nevezett tematikus webes szolgáltatások, amelyek közül kiemelt a Corvina-honlap megújítása és egy Corvina-kiállítás megrendezése⁴; de ebben a programelemben valósul meg a Magyar Nemzeti Névtér is;
- mindezekhez egy *szervezet- és szolgáltatásfejlesztési program* is társul: elkerülhetetlen ugyanis a fejlesztések során kialakuló új munkafolyamatoknak megfelelő szervezeti struktúra kialakítása.

A projektről az OSZK honlapjának *Rólunk* menüpontja alatt a *Projektek* között található *OKR Projekt* nevű aloldalon tájékozódhatnak az érdeklődők, ahol a *Könyvtárszakmai fejlesztések* menüpont alatt helyeztük el a kiemelt témák tájékoztató anyagait (<http://www.oszk.hu/okr-projekt>).

Két rövidítés magyarázata: OKR és OKP

Az OKR, azaz „Országos Könyvtári Rendszer” a teljes fejlesztési projekt elnevezése, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár és a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség által létrehozott konzorcium valósít meg a fentebb felsorolt tartalommal.

Az OKP, azaz Országos Könyvtári Platform, az OKR projekt központi eleme, a könyvtári munkafolyamatokat támogató informatikai rendszer, amely

a nemzeti könyvtári feladatok maradéktalan ellátása mellett alkalmas országos hálózatként, minden később csatlakozó könyvtár számára is teljes körű informatikai támogatást biztosítani, illetve országos szolgáltatások, központi adatbázisok működését lehetővé tenni.

Országos Könyvtári Platform

Mi az a „könyvtári szolgáltatási platform”?

Az utóbbi években az integrált könyvtári rendszerek (IKR-ek) nagy fejlődésen mentek/mennek keresztül, és már nem integrált könyvtári rendszerről, hanem új generációs könyvtári szolgáltatási platformról beszélünk. Nagyon leegyszerűsítve:

A könyvtári szolgáltatási platform mindazt tudja, amit egy IKR is tud, de

- a szolgáltatásokat állítja a középpontba,
- megvalósítja az átfogó könyvtári forráskezelést – azaz az analóg és elektronikus dokumentumok egységes munkafolyamatainak kialakítását teszi lehetővé, integrálja a hagyományos könyvtári funkciókat a korábbi önálló elektronikus könyvtárak hasonló funkcióival,
- megújítja a hagyományos elektronikus katalógusokat azáltal, hogy ún. discovery-réteget hoz létre az OPAC-keresési technológiák kiváltására, azaz eltérő könyvtári forrásokat (akár helyi állomány, akár külső adatbázisok) egyetlen, egységes felületen tesz kereshetővé újszerű keresési lehetőséggel (egyetlen keresőmező, relevancia-alapú keresés, szűrési lehetőségek, a rekordok közösségi taggelésének lehetősége, a rekordok szabványos bibliográfiai formátumban való exportjának lehetősége, az OPAC integrálása testre szabható felülettel).

A platformot támogató szoftver szolgáltatásának módja: helyben telepített rendszerek helyett távoli eszközök használata és felhő alapú technológia.

A platform funkcionális jellemzői:

- az elektronikus és analóg dokumentumok kezelése egyetlen felületen, közös adattárolókkal és munkafolyamat-kezeléssel; ebből következően egyetlen termék váltja ki az IKR-eket és ERM-eket (Electronic Resource Management), az elektronikusforrás-kezelő rendszereket;
- kiterjedt metaadat-kezelés: több adatformátum támogatása (MARC, Dublin Core), illetve a jövő: a kapcsolt adatokon alapuló formátum, a BIBFRAME kezelése;

- többféle beszerzési folyamat támogatása: hagyományos gyarapítás + elektronikus források licencek útján való beszerzése;
- ún. tudásbázisok létrehozása: azaz a helyi gyűjtemények és feltáró eszközeik összekapcsolása nagy közös katalógusokkal és teljes szövegű adatbázisokkal, megvalósításuk átfogó keresést biztosító discovery eszközzel;
- széleskörű gyűjteményelemző és statisztikai eszközök biztosítása a helyi gyűjteményekre és a tudásbázisra együtt.

Alapvető követelmények az OKP-vel szemben

A könyvtári szolgáltatási platform (KSZP) egy könyvtár számára is megnyitja az új lehetőségeket, de az OKR projekt keretében nem különálló KSZP-ket tervezünk, hanem OKP-t, azaz sok könyvtárt kiszolgáló, azok együttműködését segítő rendszert.

Elképzelésünk szerint az OKP egyidejűleg integrált könyvtári rendszer és átfogó könyvtári szolgáltatási platform lesz. Alapvető elvárás vele szemben, hogy

- kiszolgálja a könyvtárakon belüli munkafolyamatokat,
- támogassa a könyvtárközi folyamatokat,
- biztosítsa a könyvtárak számára a végfelhasználókkal (kutatók, olvasók, látogatók) kapcsolatos feladataik végrehajtását.

Mindezt úgy, hogy lehetőséget ad a könyvtári analóg (hagyományos, azaz nyomtatott és eddigi terminológiánk szerint „nem hagyományos” – audio és vizuális) és digitális gyűjtemények egységes kezelésére, valamint a könyvtárak széleskörű együttműködésére.

Célul tűztük ki, hogy az új szoftverrendszer az OSZK integrált könyvtár-automatizálási rendszerének cseréje mellett alkalmas legyen a központi katalógusaink informatikai alapjainak megújítására is. Távlatilag továbbfejleszthető, költséghatékonyan üzemeltethető rendszert kívánunk beszerezni.

Az OKP-val szembeni elvárásaink megfogalmazásában, a követelmények kimunkálásában nagyon nagy segítséget jelentett a tudományos, szak- és egyetemi könyvtárak támogatása, amelyet támogató nyilatkozat formájában is rögzítettek. A kormányhatározat megjelenésével azonos napon, 2016. november 8-án, de nyilvánvalóan korábbi ötlet nyomán, az akadémiai könyvtár főigazgatójának kezdeményezésére néhány nagykönyvtár megállapodott abban, hogy a magyar

könyvtáraknak szükséges áttérniük egy új generációs könyvtári platformra, amely biztosítja az informatikai háttérrel a hatékony együttműködéshez és a felhasználók igényeinek gyors és pontos kielégítéséhez.

Ennek nyomán több nagykönyvtár (MTA KIK, SZTE Klebelsberg Könyvtár, a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, ELTE Savaria Egyetemi Központ Könyvtára, DEENK, OGYK) részvételével – az akadémiai könyvtár jóvoltából az MTA mátraházi üdülőjébe elvonulva – 2017 januárjában többnapos workshop keretében fektettük le a leendő OKP alapjait. Körvonalaztuk az új könyvtári platform minden területét, a „hagyományos” könyvtári funkcióktól kezdve a közös katalóguson át a digitális, illetve elektronikus dokumentumok integrált kezeléséig, természetesen a mindezekre ráépülő szolgáltatások vázolásával. Az OKP egyes elemeit felosztottuk, és a workshopot követően a résztvevő kollégák részletesen is kidolgozták az elvárások listáját.

Az OKP szoftverkomponensei (modulok)

Mivel még nem ismerjük a leendő rendszert, nem beszélhetünk modulokról. Az ábrán (ld. 12. p.) az egyes elkülöníthető egységek a rendszertől elvárt funkciókat és e funkciókat megvalósító, illetve támogató szoftverkomponenseket jelölik. (A továbbiakban a komponens és a modul kifejezést felváltva használjuk.)

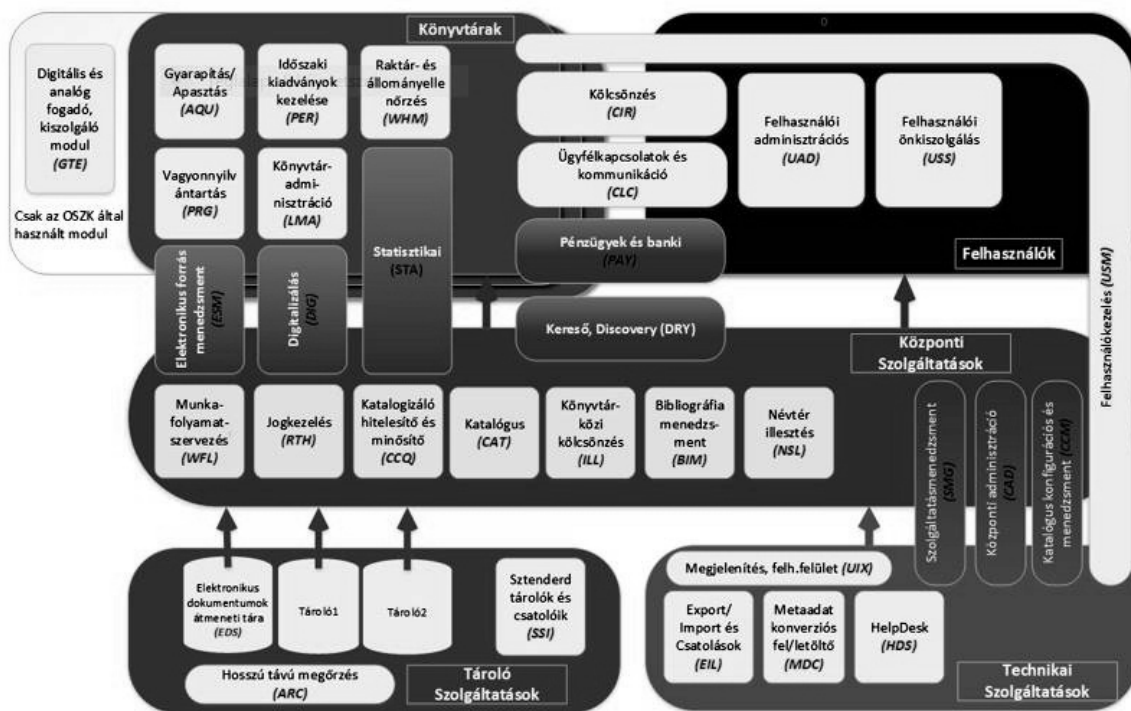
A komponenseket aszerint csoportosítottuk, hogy az adott könyvtári munkafolyamatokat a könyvtárak elkülönítve vagy közösen használhatják.

A könyvtárak elkülönítve használt moduljai

- a gyarapítás,
- az időszaki kiadványok kezelése,
- a raktár- és állományellenőrzés,
- az állomány- és vagyonyilvántartás,
- a könyvtárak egyedi kezelését, szabályait és a jogosultságokat kezelő könyvtár-adminisztráció.

A könyvtárak által közösen használt modulok

- katalogizálás (a bibliográfiai tételek minősítési és hitelesítési lehetőségével),
- a katalógus (közös és központi katalógus, virtuális adatbázisok építésének lehetőségével),
- a könyvtárközi kölcsönzés (távlatilag az ODR-nyilvántartások megújításának szándékával),
- a digitális gyűjtemények kezelése (digitális tartalomtárak),
- a hozzáférés-kezelés (a digitális tartalmak elérését korlátozó jogok, illetve jogtípusok rögzítésé-

Az OKP felépítése

vel, a szabályozott felhasználói hozzáférés biztosításával), valamint

- egy munkafolyamat-szervezést biztosító komponens.

Az egyes könyvtárak és a központi szolgáltatások által is használt modulok:

- a statisztika (sokrétű adatgyűjtéssel és lekérdezési lehetőségekkel, elemző statisztikai összeállítások készítésének támogatásával),
- a hatályos magyar előírásoknak megfelelő pénzügyi, banki műveleteket lehetővé szoftverkomponens,
- az elektronikus források menedzsmentje (azaz az előfizetett elektronikus források, tartalomszolgáltatások gondozása, licenckezelés).

A felhasználókkal kapcsolatos modulok:

- kölcsönzés,
- felhasználó-menedzsment, azaz a felhasználók általános regisztrációs és közös, központi jogosultságainak kezelésével foglalkozó funkciók,
- felhasználó-adminisztráció: a felhasználók könyvtárszintű adminisztrációjával, könyvtárszintű jogosultságaik kezelésével, kölcsönzéseik és az igénybe vett szolgáltatások díjának kezelé-

sével kapcsolatos funkciók összessége,

- felhasználói önkiszolgálás: az olvasók által végezhető műveletek definiálása és megvalósítása (pl. online regisztráció, a könyvtári tagság online meghosszabbítása, a kölcsönzéssel kapcsolatos adataik megtekintése, dokumentum-előjegyzések, szolgáltatások megrendelése és online fizetése, saját könyvtár (azaz virtuális könyvespolc, olvasmánylista) létrehozása és megosztása, témafigyelés igénylése stb.)
- ügyfélkapcsolat és kommunikáció: olyan funkciók együttese, amelyek biztosítják a végfelhasználók és a könyvtárosok közötti kommunikáció minden elemét (pl. értesítések, üzenetek, körlevelek, hírlevelek; az olvasói referenzkérdések és a rájuk adott válaszok központi nyilvántartása, archiválása, chat-szolgáltatás).

Ezeket felül az *OKP technikai jellegű szolgáltatásokat* nyújt a rendszerben résztvevő könyvtárak központi adminisztrációjára, a katalógus sokoldalú konfigurációjára, a megjelenítés és felhasználói felület rugalmas kialakítására, a könyvtárak saját arculatának megtervezésére. Az *informatikai szolgáltatások* közé soroltuk az adatexport és -import funkciókat, a

különbéle csatolásokat, a metaadatok konverzióját, fel- és letöltését, a rendszer „help desk”-jét, valamint az elektronikus dokumentumok számára szükséges tárolószolgáltatásokat és a hosszú távú megőrzés biztosítását.

Az OKP lehetőség a könyvtárak számára

- Minden könyvtár saját döntése, hogy IKR-je cseréjének tervezésénél az OKP-t választja-e. (A belépés pénzügyi feltételeit a jövőben kell kialakítani, a mostani projektnek nem része.)
- Minden OKP tagkönyvtár az új környezetben is megőrizheti, megújíthatja vagy kialakíthatja saját arculatát, saját szolgáltatásait.
- Ehhez igénybe veheti a többi könyvtárral közösen épített katalógust, amelyet akár le is szűkíthet a saját állományára.
- Felhasználhatja a közös elektronikus objektumtárat – a szerzői jogi előírások betartásával.
- Mindeközben olyan „kényes” funkciók, mint pl. a gyarapítás pénzügyi része, az állomány-nyilvántartás, állomány-ellenőrzés, statisztika-készítés továbbra is a könyvtár kezében marad.

Néhány kiemelt terület a funkcionális elvárásokból

A hagyományos könyvtári funkciókkal kapcsolatos elvárások mellett külön ki kell emelni a *felhasználók menedzsmentjét*, mert az eddigi IKR-jeink lehetőségeitől jócskán eltérő igény fogalmazódott meg ezt illetően: központi olvasó- és egyéb felhasználói nyilvántartást álmotdunk meg. Ez olyan központi nyilvántartó rendszerekhez való kapcsolódást jelent, mint pl. a KIFÜ/NIIF Program által szolgáltatott EduID rendszer, vagy a felsőoktatási szféra Neptun rendszere. Ez előre vetíti annak lehetőségét is, hogy a felhasználók egyszeri regisztrációval több könyvtárt is igénybe vehessenek, ahol csak az adott könyvtárba szóló jogosultságukat kell rögzíteni a központi nyilvántartásban. (Ennek a komponensnek szigorúan meg kell felelnie az adatvédelmi előírásoknak.)

A másik fontos terület a *digitális objektumok kezelése*, amit teljességgel a könyvtári rendszerbe ágyazva képzelünk el: azaz az eddigi digitális gyűjteményeink (MEK, EPA, OSZKDK, DKA)* gyarapítása, állomány-nyilvántartása és katalógusszintű feldolgo-

zása kerüljön egységbe az analóg dokumentumokat kezelő rendszerekkel, a fájlok tárolására – és hosszú távú megőrzésére – pedig a digitális objektumtár szolgáljon.

Az OSZK-nak az általános könyvtári elvárásokon kívül speciális igényei is megfogalmazódtak, aminek nyomán a követelményjegyzékbe beépült egy ún. *Dokumentumfogadó modul* (KAPU), amelyikben a nemzetközi kiadvány-azonosító számok kezelése (kiosztás, nyilvántartás) és a kötelesepéldányok fogadása és nyilvántartása tartozik, ide integrálva az elektronikus kiadványok beadó felületét is.

Az OKP-ban az őrzött *dokumentumok jogszerű felhasználásával* is foglalkoznunk kell, így pl. a beadáshoz kapcsolódóan a beadóktól nyilatkozatot kérünk bizonyos szerzői jogot, illetve hozzáférési jogosultságot érintő kérdésekben – anélkül, hogy jogkezelő szervezetként kívánnánk működni. A hozzáférési jogosultság firtatása arra vonatkozik, hogy a kiadó a kötelesepéldányként beadott elektronikus kiadványt egy időben hány példányban engedi hozzáférhetővé tenni – a kialakítandó OSZK-pontok ennek alapján tudják majd szolgáltatni az OSZK-ban archivált elektronikus dokumentumokat.

Szintén speciális igény – bár ez az OSZK-án kívül más könyvtárakat is érint – a *nemzeti vagyoni nyilvántartásával kapcsolatos elvárásoknak megfelelő állomány-nyilvántartás* biztosítása az OKP-ban.

OSZK-igényként jelentkezett, de másokat is érdekelhet az ún. „*bibliográfia-menedzsment*” komponens, voltaképpen egy bibliográfia-készítő szoftverelem az adatbázisra építve, amelynek segítségével saját kézbe vehetjük a kurrens Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB) füzetek közreadását. Az elvárásokat azonban úgy fogalmaztuk meg, hogy más bibliográfiai termékek előállítására is alkalmas, konfigurálható szoftverkomponens legyen.

Az OKP megvalósítására indított közbeszerzési eljárás

A megfogalmazott követelmények alapján, a különböző igénylisták összefésülésével, a hasonló, vagy azonos elvárások összegyűjtésével összeállítottuk a műszaki specifikációt, amelyet kiegészít egy részletesebb követelményjegyzék. Ezeket közzétettük a projekt honlapján (<http://www.oszk.hu/okp-kiiras>).

* MEK (Magyar Elektronikus Könyvtár), EPA (Elektronikus Periodika Archívum), OSZKDK (OSZK Digitális Könyvtár), DKA (Digitális Képtárház)

A közbeszerzési eljárás nemzetközi, de hivatalos nyelve a magyar, ezért úgy véltük, hogy a remélt szállítókkal szemben udvarias gesztus, ha a tenderdokumentum lényegét képező műszaki leírást angolul is megkapják. Így az említett két dokumentumot lefordítottuk. Ezek nem hivatalos dokumentumai a tenderkiírásnak.

A közbeszerzési ellenőrzési tanúsítványt – többkörös hiánypótlás után – 2017. augusztus 14-i keltezéssel állította ki a Miniszterelnökség Közbeszerzési Felügyeletért Felelős Helyettes Államtitkársága. Ezt követően augusztus 25-én jelent meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában a részvételi felhívás.

Az érdeklődő cégeknek ebben a szakaszban feltett kérdéseire szeptember 21-ig kellett válaszolnunk. Szeptember 25-én telt le a jelentkezési határidő. Anynyi mondható el hivatalosan, hogy több jelentkező jelentette be részvételi szándékát.⁵

Az OKP-projekt remélt eredményei

A projekt végén az OSZK (és a Könyvtártudományi Szakkönyvtár) integrált rendszerét kell megújítani, a NEKTÁR adatbázisból átkerülnek az adatok az OKP-ba. Emellett a központi katalógusok teljes megújítását is tervezzük megvalósítani, tehát a MOKKA-tagok katalógusait is költöztetni szeretnénk. A projekt végén esetleg egy-két további vállalkozó szellemű könyvtár csatlakozását is szívesen vennénk.

A könyvtárak később maguk döntenek arról, hogy belépnek-e az OKP-ba, ha IKR-jük cseréjét tervezik. Az OKP-ból bárki letöltheti a rekordokat a saját katalógusa számára.

A rendszerrel szembeni mennyiségi elvárásunk, hogy legyen alkalmas

- legalább 200 önálló könyvtár kezelésére,
- legalább 1000 könyvtáros egyidejű feladatvégzésének biztosítására,
- legalább 500 ezer olvasó feladatainak támogatására.

Induláskor legyen képes 500 könyvtáros egyidejű rendszerhasználatát biztosítani. Mindezt természetesen 7 x 24 órás támogatással, azaz folyamatos üzemeléssel.

A megálmodott új platformon minden beköltöző könyvtár kialakíthatja saját arculatát, önálló megjelenését. A platform központi eleme a közös katalógus. Ez nemcsak az OKP-ba költözött könyvtárak katalógusa, hanem a jövőben az OKP közös katalógusa valósítaná meg a jelenlegi MOKKA, MKDNY* és NPA adatbázisainak feladatait, és támogatná az ODR-szolgáltatásokat.

lógusa, hanem a jövőben az OKP közös katalógusa valósítaná meg a jelenlegi MOKKA, MKDNY* és NPA adatbázisainak feladatait, és támogatná az ODR-szolgáltatásokat.

Megfogalmazott elvárások, megoldandó kérdések

a) *A közös katalógusban* a könyvtárak saját maguk katalogizálhatnak – az OKP-ba beköltözöttek számára ez természetes, de lehetőséget kívánunk biztosítani a be nem költözöttek számára is a katalogizáló modul használatára, saját rekordjaik „hazavitelével” együtt. A kurrens feldolgozással szemben elvárásként fogalmazták meg a könyvtárak, hogy a tagkönyvtárak a közös katalógusban lehetőleg ne hozzanak létre duplumrekordokat. A szabályokat majd egy közös katalogizálási szabályzatban kell kimunkálni, az OKP-ban azonban nem tiltjuk a duplumrekordok létrehozását. A duplumrekordok kezelésére a nyertes pályázótól megkívánjuk duplumvizsgálati módszerek beépítését a rendszerbe, de az automatikus duplumösszevonások mellőzésével: ezt a katalogizáló könyvtáros döntésére bízunk.

b) *A központi katalógus*, a MOKKA tagkönyvtárai, illetve betöltő könyvtárai számára biztosítani kívánjuk a rekordfeltöltés lehetőségét, duplumellenőrzéssel, de a duplumösszevonásra vonatkozó döntés lehetőségével – ugyanúgy, mint a kurrens feldolgozás során. Az OSZK azt tervezi, hogy a MOKKA tagkönyvtárainak rekordjait (bibliográfiai, besorolási és példányrekordokat egyaránt) közvetlenül a könyvtárak katalógusaiból, és nem a jelenlegi MOKKA-ból veszi át. Ezáltal az OKP-ban teljesen „tisztá lapról” épül fel újra a MOKKA.

A MOKKA megújulásával együtt az OKP lehetőség az ODR megújítására is: a követelményjegyzékbe beépítettük az országos dokumentumellátás központi nyilvántartásával kapcsolatos funkciókat (az egyes elemei az OKP más funkcióihoz szorosan kapcsolódnak: a könyvtárnyilvántartó a központi adminisztrációs komponenshez, a példánytár a közös/központi katalógushoz), és elvárás a könyvtárközi kölcsönzési nyilvántartás kialakítása is, együtt az OSZK nemzetközi közvetítő funkciójának szoftveres támogatásával. (Az, hogy az OKP

* MKDNY (Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása)

mindezekkel a kérdésekkel is foglalkozik, nem jelenti azt, hogy az ODR-rendszer üzemeltetését az OSZK át akarná venni a Debreceni Egyetemi Könyvtártól.)

- c) *A muzeális dokumentumok nyilvántartásával* (MKDNY) szemben az az elvárás, hogy minden példányról külön leírás készüljön, és a példány sajátosságait is rögzítsük. Ennek érdekében az OKP-ban a muzeális dokumentumok körében kizárjuk a duplumrekordok összevonását. Ez a hazai és a külföldi hungarikumok esetében az 1851 előtt, külföldi nem hungarikumok esetében az 1701 előtt megjelent dokumentumokat érinti. Az időhatárok hangsúlyozásának azért van jelentősége, mert az OSZK számára az archiválás kötelezettsége miatt pl. a legfrissebb kötelezpéldány is muzeális dokumentumnak számít.

Döntést igényel, hogy a MOKKA-R vagy az MKDNY valósuljon-e meg az OPK-ban: a miniszteri rendelet a hazai könyvtárak muzeális állományára vonatkozik, a MOKKA-R viszont Kárpát-medencei közös katalógus. (Szívem szerint én a MOKKA-R-t választanám.)

Arról is dönteni kell, hogy a muzeális dokumentumok rekordjait honnan töltjük be az OKP-ba: a könyvtárak saját katalógusából a többi rekordjaikkal együtt, vagy az ilyen módon nem elért könyvtárak rekordjait is tartalmazó MOKKA-R/MKDNY-párosból.

- d) *Az időszaki kiadványok katalógusadatai* külön kategóriát képviselnek. A jelenlegi NPA bibliográfiai adatállományát a MOKKA-ba költöztetése óta is az OSZK gondozza. Nagyon kívánatos, hogy ez az OKP-ban is így maradjon. Sőt, most meglesz a reális esélye annak, hogy az NPA kiegészüljön a magyar időszaki kiadványok rekordjaival, valamint hogy felépüljön egy teljes magyar nemzeti sajtóbibliográfia is. Ezért a következőt javasoljuk: minden időszaki kiadványt leíró bibliográfiai rekordot az OSZK NEKTÁR rendszeréből kell áttölteni, és felhatalmazni az OSZK-t, hogy ennek a dokumentumtípusnak a katalogizálásáért a jövőben is kizárólagos felelőssége legyen. Ha olyan időszaki kiadványt kell leírni vagy rekordját más könyvtár katalógusából átvenni – beleértve a hazai periodikumokat is –, amelyek nincs meg az OSZK-ban, illetve a közös katalógusban, akkor a leírást/átvételt csak az OSZK jóváhagyásával lehessen megtenni. Így az időszaki kiadványok leírásaiból duplumrekordok nem keletkeznek.

Az egyetlen rekordhoz kapcsolódnak a lelőhelyek, illetve a könyvtárak által gondozott állományadatok. Ezt annak mintájára szeretnénk kialakítani, mint ahogy most a MOKKA/ODR-ben az NPA állomány-bejelentése működik.

- e) Ez az elv és módszer annál inkább kívánatos, mert megkönnyíti a *cikkfeldolgozás országos rendszerének kialakítását* az OKP-ban. A részdokumentumok feldolgozásánál ugyanis a részdokumentum és a forrásdokumentum bibliográfiai rekordját kapcsoljuk össze. Nagy káosz alakulna ki, ha adott időszaki kiadványnak több leírása lenne, és váltakozva hol az egyikhez, hol a másikhoz, hol a harmadikhoz kapcsolódna a cikk rekordja, illetve a cikk teljes szövegére mutató link.

A cikkfeldolgozás OKP-ba költözésének első lépése a HUMANUS és az EPA beköltöztetése, az EPA viszont a MATARKA-val való szoros kapcsolata alapján felveti a MATARKA költözésének kérdését is. Megbeszélendő probléma ez a MATARKA konzorciumával, de úgy látnánk jónak, ha ez a hatalmas adatbázis a forrásdokumentumok rekordjainak betöltése után a HUMANUS-sal és az EPA-val egyeztetve az első körben csatlakozna a rendszerhez. Más döntés esetén az EPA új linkjeivel frissíteni kell majd a MATARKA-t.

Az egységes adatbázis igénye korábban is megfogalmazódott, legutóbb a MATARKA konzorcium részéről 2016 nyarán, de most lenne esélyünk megvalósítani. A cikkfeldolgozás az OKP keretében tovább folytathatja a jelenlegi konzorciumok keretében, minden adatbevivő megfelelő jogosultságot kaphat a rendszer használatához anélkül, hogy könyvtára az OKP-ba költözött volna.

Az egyszerűség kedvéért cikkfeldolgozásnak neveztem, de természetesen az analitikus feldolgozásról általában van szó az új rendszer kialakításánál, tehát a tanulmánykötetek részdokumentumainak feltárása is ide tartozik. A NEKTÁR-ból és HUMANUS-ból a könyvek analitikus rekordjait is áttöltjük, és a könyvtárak katalógusaiból is fogadjuk ezeket.

Alapvető kívánalom, hogy az OKP biztosítsa a kapcsolódást más feldolgozó rendszerekhez, ezen a ponton konkrétan az MTMT-vel. A követelményjegyzékben szerepel, hogy az MTMT-vel legyen lehetőség rekordokat cserélni, azaz mindkét oldal vehessen és adhasson át a másik félnek a szolgáltatáshoz szükséges tételeket.

f) Az EPA-val kapcsolatban már említettem a bibliográfiai rekordok és a cikkek elektronikus szövegeinek összekapcsolását.

Ez egy újabb izgalmas kérdést vet fel: hogyan dolgozzuk fel a *digitális másolatokat*? Digitális másolaton az analóg dokumentumnak a digitalizálással létrehozott elektronikus változatát értem. Szabály szerint az így keletkezett digitális objektum önálló entitás, önálló megjelenési forma, amit önálló rekordban kellene katalogizálni. A gyakorlatunkban – és felteszem, hogy nem csak az OSZK-éban – ez korántsem így van: a nyomtatott eredetiről készült digitális másolatot csak példányszinten kezeljük, az elérési útvonalát tartalmazó linket feltüntetjük az nyomtatott dokumentumról készített bibliográfiai rekord megfelelő mezőjében, és készítünk egy példányrekordot is az állomány-nyilvántartás számára. Ez a gyakorlat az OSZKDK-ba került digitális másolatokkal kapcsolatban. Ettől eltérően működik pl. a MEK, amelyik metaadat-rendszerében önálló rekordot készít a digitalizált dokumentumról, megjegyzésben utalva arra, hogy melyik analóg kiadványról készült a digitális objektum.

Ez a gyakorlat most is sajátos kettősséget okoz a MOKKA-ban, amit az OKP is kénytelen lesz átvenni – egészen addig, amíg a katalogizáló könyvtárosok közösen nem hoznak egységes szabályt a digitális objektumok külön entitásként kezeléséről, amit aztán szigorúan be is tartanak. És utána pl. minden plakát, képeslap és egyéb apróság digitalizált változata önálló rekordba kerül.

De képzeljék el ezt a retrospektív cikkfeldolgozással kapcsolatban! Aszerint kellene a forrásdokumentum rekordját kiválasztani a cikkek hozzákapszolásakor, hogy az adott leírás a nyomtatott eredeti vagy a digitális másolat alapján készült. Micsoda összevisszaságot okozna ez a katalógusban! Ezért (fenntartva a későbbi módosítás jogát) azt javasoljuk, hogy a cikkfeldolgozásban a teljes szövegű elektronikus változatra mutató linket – digitalizált dokumentum esetében – mindig az analóg leírásához kapcsoljuk.

g) Még egy tartalmi kérdést kell említenem: a *Magyar Nemzeti Bibliográfia teljes rendszerének* ügyét.

Az MNB-ért – jogszabályok szerint is – az OSZK a felelős. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy az OSZK ezt a feladatot kizárólag a saját állományára alapozva meg tudná oldani.

A teljes rendszer alatt a kurrens és retrospektív MNB-t és minden idekivánczó dokumentum-

típus feldolgozását értem. Az OKP-t szeretném majd olyannak látni, amelyben a magyar nemzeti „impresszum” feltárása egységes platformon dokumentumtípustól, idő- és országhatároktól függetlenül megvalósul.

Az OKP-ban az MNB-be tartozó rekordokból „virtuális” adatbázist szeretnénk kialakítani, azaz minden ide tartozó rekordot megjelölve, és önálló adatbázis látszatát keltve felépíteni a teljes Magyar Nemzeti Bibliográfiát, beleértve a kurrens és a retrospektív bibliográfia minden ciklusát. Ennek a rendszernek a csirái jelenlegi IKR-ünkben is megvannak, négy ciklusra osztottuk ugyanis az MNB-t, és a feldolgozás során az egyes rekordokat kijelöljük a megfelelő halmazba. A jelenlegi OPAC-felületen azonban ez csak töredékesen látszik.

Az OKP-ban úgy szeretnénk kialakítani a MNB-be tartozó dokumentumok feldolgozását, hogy az továbbra is alapvetően az OSZK-ban archivált kötelempéldányra épül, de az OSZK állományából hiányzó dokumentumok leírását – együttműködve a gazdakönyvtárral, megfelelő minőségellenőrzés után – más könyvtár katalógusából is kijelölhessük az MNB-száma. Az MNB teljessé tételében különösen fontosnak tartjuk az együttműködés kialakítását a megyei hatókörű városi könyvtárakkal, elsősorban a helyismereti anyag feldolgozása kapcsán, valamint a fentebb már említett nemzeti sajtóbibliográfia létrehozása terén.

Az MNB rendszerét új, önálló honlapon is szeretnénk megmutatni.

Az ELTE Könyvtárban tartott konferencia voltaképpen a könyvtárügyben várható paradigmaváltás megvitatására szerveződött. Az OKR-projekt megvalósításával kapcsolatban a paradigmaváltást a következők jelentik: az OKP bevezetésével együtt járó *változások a katalogizálási szabályainkban*, szokásainkban, és ezzel kapcsolatban új szabványok és szabályzatok bevezetése. Az OKR projekt Könyvtárszakmai munkacsoportjának ez kiemelt témája.

Itt arról van szó, hogy a magyar könyvtári gyakorlatban

- megválnánk az 1982 óta alkalmazott ISBD katalogizálási rendszertől, és áttérünk az angol-amerikai katalogizálási hagyományokat továbbvivő RDA-ra,
- megválnánk az 1990-es évek óta alkalmazott HUNMARC csereformátumtól, és áttérünk a MARC21-re,
- kacsintgatunk a MARC21-et felváltó?, kiegészítő?, helyettesítő? új formátum, a BIBFRAME felé,

– és törekszünk, illetve készülünk az FRBR modell gyakorlati alkalmazására.

Mindezek igényként jelen vannak az OKP tenderének műszaki leírásában.

Amit az OSZK a projektben e téren eddig tett:

- szerződést kötött az ALA-val az RDA magyarra fordítására, és elkezdte a fordítást,
- folyamatban van az IFLA által kiadott, az FRBR-t és társait együttesen kezelő Library Reference Model magyarra fordítása, amelyet közreadunk,
- folyamatban van az IFLA által kiadott új nemzetközi katalogizálási elveknek (Statement of International Cataloguing Principles) fordítása, amelyet szintén közreadunk.⁶
- nem született még döntés az ISNI, a személynevek azonosító rendszerének bevezetéséről, de készülünk az erre vonatkozó ISO szabvány honosítására.⁷

Az MTA KIK jóvoltából a MARC21 bibliográfiai adatokat tartalmazó részének már elkészült a magyar fordítása, ezt kívánjuk felhasználni az adatbázisok konverziójánál. A MARC21 további részeinek (a besorolási rekordok, illetve az állományadatok formátuma) fordítására szintén az akadémiai könyvtárosok vállalkoztak az OKR projekt keretében.

Elkezdődött az RDA belső oktatása az OSZK-ban, és tervezzük, hogy a Könyvtári Intézetben elindítandó továbbképzések számára akkreditáltatjuk a tanfolyam tematikáját.⁸

Jegyzetek

1. Az előadás eredeti formájában megtekinthető a Videótoriumban. (<https://videotorium.hu/hu/recordings/17386>)

2. A webaratási pilot programról 2017. október 13-án rendeztünk szakmai napot „404 Not Found – Ki őrzi meg az internetet?” címmel.
3. Az OSZK digitalizáló műhelyének kialakításáról és digitalizálási terveiről beszámoló hangzott el a Könyvtári Intézet 2017. szept. 26-án rendezett, „A könyvtári digitalizálás jelene és jövője” c. K2-es rendezvényén.
4. A Corvina-kiállítás 2018 őszén nyílik.
5. Az ajánlattételi felhívás a tervezettnél egy hónappal később, november 27-én jelent meg, 2017. december 29-i határidővel. Mivel úgy véltük, hogy az igényeinket nem lehet kielégíteni a piacon azonnal rendelkezésre álló, kész megoldásokkal, azokat az egyéni igényekhez kell „szabni”, ezért eleve tárgyalásos eljárás hirdettünk: az ajánlattevőkkel 2018. január 10. és 19. között folytak a tárgyalások. Ezek nyomán készült el a végleges ajánlattételi felhívás, amelyet 2018. január 29-én tettünk közzé. E tanulmány írásának pillanatában a közbeszerzési eljárás még nem zárult le. A nyertes pályázóval a szerződéskötésre várhatóan 2018 márciusában kerülhet sor.
6. Az említett fordítások azóta nagyrészt elkészültek. Kész az RDA elemkészletének és értékszótárainak fordítása, elkészült a nemzetközi katalogizálási elvek fordítása, és folyamatban van a Library Reference Model fordítása.
7. Egyéb szabványokkal együtt az ISBNI-szabvány honosítására is megrendelést adtunk a Magyar Szabványügyi Testületnek.
8. Az új katalogizálási szabályokról, az RDA-ról, FRBR-ről Dancs Szabolcsnak, az OKR Könyvtárszakmai munkacsoportja keretében a szabványosítás témafelelősének több tanulmánya jelent meg 2017-ben a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros és a Könyvtári Figyelő hasábjain.

Beérkezett. 2018. február 6.

Világ repertórium, 1918.

Borsos Attila szerkesztésében elkészült az 1910–1926 között létezett Világ című polgári radikális napilap 1918-as évfolyamának repertóriuma, és ezzel a napilap 1915 és 1918 közötti írásai váltak kereshetővé. A repertórium elsődleges feladatának tekinti a Világban található szépirodalmi, kritikai jellegű, valamint az irodalmi és egyéb művészeti írások bibliográfiai adatainak közlését, kiegészítve a névvel ellátott cikkekkkel, tudósításokkal, táviratokkal is.

A repertórium elérhetősége:

Világ : Annotált repertórium : 1918 / Borsos Attila
<http://mek.oszk.hu/17800/17855>

Katalist, 2018. február 20. Borsos Attila tájékoztatása alapján